

Grzegorz Kozdraś

Sztuka walki judo jako forma edukacji dla dzieci żyjących w społeczeństwach otwartych

Ido Movement for Culture : journal of martial arts anthropology : theory of culture, psychophysical culture, cultural tourism, anthropology of martial arts, combat sports 14/1, 29-38

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

GRZEGORZ KOZDRAŚ

PhD student majoring in education

Assistant at the Institute of Educational Studies, of Opole University,

Opole (Poland)

e-mail: gkozdras@uni.opole.pl

Sztuka walki judo jako forma edukacji dla dzieci żyjących w społeczeństwach otwartych

Submission: 5.12.2013; acceptance: 8.01.2014

Słowa kluczowe: pedagogika, sztuki walki, judo, wychowanie dzieci, pluralizm, wychowanie agonistyczne

Abstrakt:

Celem tego artykułu jest ukazanie sztuki walki judo jako wysoce wartościowej propozycji edukacyjnej dla dzieci wychowujących się w realiach społeczeństwa otwartego. Dokonując analizy literatury w zakresie pedagogiki ogólnej, oraz specjalistycznej w zakresie sztuk walki, ukazano możliwe korzyści wynikające z uprawiania sztuki walki judo opartej na fundamencie tradycji Budo. W drugiej części artykułu przedstawiono wyniki badań sondażowych, których głównym problemem badawczym określono pytanie: Jaką wartość edukacyjną, stanowi dla uczniów opolskich szkół podstawowych fakt uprawiania sztuki walki judo? W celu rozwiązania problemu głównego opracowano cztery problemy szczegółowe, na które odpowiedzi poszukiwano stosując autorski kwestionariusz wywiadu składający się z 14 pytań. Analiza literatury w zakresie sztuki walki judo, oraz uzyskane wypowiedzi młodych respondentów obejmujące: motywy podjęcia się uprawiania judo; najbardziej atrakcyjną część treningu judo; opisywane odczucia wobec swojego rywala w trakcie walki; a także przekonanie dzieci o możliwości uprawiania judo w szkole podstawowej, dają przesłanki do tego by uważać, iż sztuka walki judo istotnie ma wysokie walory edukacyjne i może kształtować społeczeństwo otwarte, oparte na fundamencie wartości uniwersalnych.

Ramy teoretyczne

Włączenie w dyskurs społeczny pedagogicznej idei sztuk walki, podyktowany jest przynajmniej trzema argumentami. Pierwszy z nich odnosi się do medialnego obrazu i postępującej komercjalizacji sportów walki, nierzadko określanych jako mieszane sztuki walki; ukazujący przede wszystkim dążenie do uzyskiwania korzyści materialnej organizatorów gali, jak i również uczestniczących w niej zawodników. Tak kreowany obraz sztuk walki sprawia, iż wiele podmiotów związanych z zarządzaniem i organizacją procesu kształcenia i wychowania młodych ludzi, którzy dotychczas posiadali pozytywną opinię na temat walorów edukacyjnych sztuk walki, może się zmienić na rzecz jednoznacznej krytyki. Jest to sytuacja, która dla wszystkich osób zajmujących się humanistycznym ujęciem sztuk walki i tym samym doskonaleniem działań pedagogicznych w obszarze samodoskonalenia człowieka, powinna być sygnałem ostrzegawczym, przed utratą pozytywnego obrazu, jaki dotychczas funkcjonował w opinii społecznej. W tym miejscu można przypomnieć słowa Sabine Lebbihi, które

przytacza Profesor Wojciech Cynarski: „Lekarze, psychologowie, rodzice i nauczyciele zgodnie potwierdzają, że uprawianie sztuk walki i sportów walki przyczynia się do wewnętrznej równowagi wszystkich osób: mężczyzn, kobiet i dzieci w każdym wieku i z każdej kategorii socjozawodowej. Nabycie zaufania do siebie, znajomość własnego ciała i panowanie nad swoimi reakcjami umożliwia wykorzystanie potencjału energetycznego i powoduje ustępowanie (obniżanie) agresywności...”¹.

Po drugie, zmiany jakich dokonuje międzynarodowa federacja judo, dążąc do utrzymania się w elitarnym gronie dyscyplin olimpijskich, zmuszają do przypomnienia o wyższych intencjach samego twórcy judo, które choć wiążą się z ideą olimpiizmu, to jednak przeciwstawiają się nieustannym dążeniom do zaspokajania potrzeb współczesnego widza, czy też czystej rywalizacji i pogonią za wynikiem sportowym. Odwołując się do trzech po-

¹ W.J. Cynarski, *Recepcja i internalizacja etosu dalekowschodnich sztuk walki przez osoby ćwiczące*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2006, s. 49.

ziomów uprawiania judo, należy przypomnieć za Jigoro Kano, iż pierwszym z nich jest uprawianie sztuki walki w zakresie obrony przed atakiem, drugi poziom to pielęgnowanie umysłu i ciała, natomiast najwyższym poziomem i tym samym celem judo, wpisującym się w ideę społeczeństwa pluralistycznego, jest samodoskonalenie dla dobra społecznego.²

W końcu po trzecie, co staje się najważniejsze z punktu widzenia interesu społecznego, pojawia się potrzeba ponownego zastanowienia się nad wychowaniem do życia w społeczeństwie otwartym, które od ponad dwudziestu lat próbujemy w polskiej rzeczywistości kształtować. Refleksja ta dotyczy ściśle obrazu, który można obserwować, po przemianach, jakie nastąpiły na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku w Polskiej rzeczywistości. Trudno wyobrazić sobie sytuację, w której wyrывая się z jednej ideologii rozpoczynamy dążenia do innej. Doświadczenia z okresu ortodoksji ideologicznej, w której dominowała pedagogika radziecka i jedyne słuszne wychowanie kolektywne podporządkowane ówczesnej władzy sprawiają, iż jedyną drogą do rozwoju stało się podążanie w kierunku budowy społeczeństwa otwartego na wszystkie obszary praktyki ludzkiej. Podstawowym filarem budowy państwa, stała się wówczas kwestia wychowania, która mogłaby przyczynić się najpierw do ukształtowania, a następnie do wspólnego istnienia państwa stabilnego i sprawiedliwego, jednocześnie umożliwiającego funkcjonowanie w nim podmiotów, których głęboko dzielą rozumne, lecz niedające się pogodzić różne doktryny.

Postmodernizm, który dziś dominuje, i tym samym przejście nauk o wychowaniu do fazy interakcji globalnej, przyczynił się do przekonania, iż próba tworzenia jakiegokolwiek nadrzędnej teorii wobec całości zbioru kierunków pedagogicznych wydaje się absurdalna. Z drugiej strony, dzisiejsza praktyka pedagogiczna odwołująca się do najważniejszych współczesnych teorii i nurtów pedagogicznych pomimo, iż koncentruje się na podmiotowości każdej jednostki, to jednak nie przygotowuje do życia, w którym wiemy jak współistnieć z innymi ludźmi, wyróżniającymi się i jednocześnie różniącymi się od nas samych. To prowadzi do konfliktów, nieporozumień, egoizmu, wrogości, przemocy, jak i również braku wrażliwości na problemy społeczne poszczególnych jednostek, które to społeczeństwo tworzą.

Nie roszcząc sobie prawa do nadrzędności i jedynie słusznej drogi postępowania pedagogicz-

nego, głos w tej kwestii zabiera teoria wychowania przez sztuki walki. Profesor Wojciech Cynarski dokonując szerokiej analizy interdyscyplinarnej wskazuje, iż wychowanie przez sztuki walki, czyli „drogę powstrzymywania przemocy”, pozwala: „redukować agresywność, kształcić cierpliwość, wytrwałość i siłę woli, lojalność, przyjacielskość, szacunek dla przyrody, poczucie honoru, odwagi i męstwa. Wskazuje na wzrost samodyscypliny i samokontroli, szacunku dla drugiego człowieka i samego siebie (...) poprawę międzyludzkiej komunikacji, uzyskanie dystansu do wielu problemów ludzkiej egzystencji, możliwości osiągnięcia pełnej samointegracji, stanu zharmonizowania z naturą i społeczeństwem”³. I to właśnie ta wiedza staje się podstawą do zabrania głosu w kontekście budowania społeczeństwa otwartego w oparciu o dalekowschodnie sztuki walki, które można i należy wykorzystać w realiach tradycji i kultury polskiej.

Dziś pomimo świadomości, potrzeby budowania właściwie rozumianego pluralizmu, perspektywa społeczeństwa otwartego wydaje się być utopią, szczególnie jeśli przyjrzeć się współcześnie prowadzonym dyskursom społecznym, a także obiektywnie dokonując oceny kondycji polskiej edukacji po ponad dwudziestu latach od przełomu, w którym udało się oderwać o fundamentalizmu narzuconego przez wschód. Obraz rzeczywistości i przede wszystkim brak rozumienia idei pluralizmu przez młode pokolenie prowadzą dziś do krytycznej oceny społeczeństwa „pseudo” otwartego. Wydaje się, że trafnej diagnozy zaistniałej sytuacji dokonał biskup Stanisław Wielgus, na którego powołuje się w swojej publikacji Bogusław Śliwerski.: „Ogólna korupcja, rozszalały egoizm dzikiego kapitalizmu, powszechna nieuczciwość w interesach, słabość prawa przy bezkarnej przestępczości, zbrodnie tzw. aborcji, eutanazji, słabość prawa przy bezkarnej przestępczości, zagrożenie ludzkości przez terroryzm i broń masowej zagłady, oszustwa i malwersacje na kosmiczną skalę – to skutki zniszczenia moralnego fundamentu współczesnych społeczeństw demokratycznych”⁴. Brak świadomego i celowego oddziaływania wychowawców na wychowanków w oparciu o wartości uniwersalne, doprowadził do sytuacji, w której „pseudo” pluralizm stał się zagrożeniem dla społeczeństwa między innymi dlatego, iż propaguje relatywizm i nihilizm, to z kolei przekłada się na egoizm i konformizm wśród jednostek tworząc tym samym społeczeństwo w najlepszym przypadku pospolite.

³ W.J. Cynarski, *Recepcja i internalizacja etosu...*, s. 46.

⁴ B. Śliwerski, *Współczesna myśl pedagogiczna. Znaczenia, klasyfikacje, badania*, Oficyna wydawnicza „Impuls”, Kraków 2009, s. 52.

² J. Kano, *Mind over muscle – writings from the founder of judo*, trans. Nancy H. Ross, Kodansha and Continental, Tokyo 2005, s. 94, 95.

Sama idea społeczeństwa otwartego, była i jest zupełnie inna od aktualnego stanu; obejmuje ona przecież m.in. przekonanie, iż członkowie społeczeństwa otwartego powinni być indywidualnościami, by wśród preferowanych wartości dominował krytyczny rozum, a także przekonanie o potrzebie wolności i solidarności wszystkich ludzi. Ważne jest również dążenie do tego, by o statusie społecznym podmiotu nie decydowały inne względy, niż te wynikające z jego osobistego zaangażowania i wysiłku włożonego w przyjmowane przez niego role społeczne.⁵ Fakt ten w obliczu wcześniej opisanej, krytycznej oceny funkcjonowania polskiego społeczeństwa, zmusza do tego by, jako główne przyczyny takiego stanu rzeczy, wskazać oddziaływanie, które w największym uproszczeniu należy określić mianem pseudo wychowania.

Chcąc dążyć do właściwego zrozumienia i co najważniejsze wykorzystania pozytywnych wartości wynikających z funkcjonowania społeczeństwa otwartego, należy ponownie zastanowić się nad wychowaniem młodego pokolenia. Wychowaniem rozumianym, jako: „złożony proces zarówno zewnętrznych oddziaływań, jak i wewnętrznych przemian osobowościowych mających na celu przysposobienie jednostki do życia”⁶. Mając na uwadze budowę społeczeństwa otwartego, wspomniane przysposobienie powinno być ukierunkowane na życie w społeczeństwie, w którym każdy podmiot będzie potrafił odnaleźć swoje miejsce i rolę wśród tych, którzy podążają w tę samą stronę; ale również będzie potrafił pokonywać opory tych, którzy myślą i działają inaczej, nie niszcząc ich zarazem⁷. Działanie takie daje nadzieję na poznanie pluralizmu rozumianego, jako: „obiektywnie istniejącego, niezmiennego fundamentu, którym było Boże i naturalne prawo oraz niewzruszone przekonanie o obiektywnym, absolutnym charakterze prawdy i dobra”⁸. Przyjęcie bowiem obiektywnego charakteru istnienia wartości prawdy i dobra, ukierunkowuje człowieka na zrozumienie potrzeby współistnienia różnic między poszczególnymi podmiotami.

Należy zatem przyjąć, iż współczesne wychowanie powinno opierać się na opisanej już w li-

teraturze pedagogicznej strukturze powiązania systemu norm etycznych, oraz zasad wychowania uwzględniających specyfikę dojrzewania, socjalizację, cywilizację, indywidualizację jak i również uduchowanie podmiotu. Dążenie do kształtowania systemu norm etycznych, powinno odbywać się poprzez poznanie (intelekt), internalizację (uczucia), oraz działanie (wola), co pozwoli na to, by wychowanek posiadał wiedzę o dobru, akceptował dobro oraz realizowali je w praktyce, kształtując tym samym swoją osobowość moralną.⁹

W warunki opisane przez pedagogikę ogólną, które wskazują możliwie optymalną formę oddziaływania pedagogicznego na kształtowanie podmiotu do życia w społeczeństwie otwartym, wpisuje się jak już wspomniano wcześniej pedagogika Budo, w której można wyróżnić cele i środki w tym celu podstawowe i ostateczne, obejmujące rozwój fizyczny, kształtowanie charakteru, dążenie do wszechstronnego wyszkolenia w zakresie walki, poznanie zasad i tradycji poszczególnych systemów sztuk walki, jak i również przygotowanie psychiczne, a także kształtowanie mistrzostwa „wewnętrznej mocy” i psychofizycznej równowagi.¹⁰ Wartością pedagogiczną w Budo staje się również fakt istotnego oddziaływania między wychowawcą a wychowankiem, które służy budowaniu autorytetów, postaw samodyscypliny, a także internalizacji pozytywnych wzorców.¹¹ Współczesne uprawianie sztuk walki wiąże się z przyjmowaniem na siebie obowiązku dbania o własny rozwój, a także poczucia odpowiedzialności za całą otaczającą każdego podmiotu rzeczywistość. Dlatego też należy zgodzić się z poglądem, iż dzisiejsze Budo rozumiane jest bardziej, jako droga i sztuka życia, aniżeli droga sztuk walki.¹² Jeśli zatem uda się wdrożyć w system edukacji młodego człowieka opisane założenia dalekowschodnich sztuk walki, dostosowując je do rzeczywistości wynikającej z tradycji i kultury polskiej, to pozwoli to na podjęcie się efektywnego wychowywania do życia w społeczeństwie otwartym.

Współczesne Budo, do którego zalicza się m.in.: judo, aikido, karate, kendo, iaido, jodo i kyudo, pamiętając jednocześnie, iż opisywane Budo jest wytworem starszych szkół i systemów nazywanych w Japonii, jako *bujutsu* lub też *koryu bujutsu*¹³,

⁵ Tamże, s. 46.

⁶ B. Śliwerski, *Pedagogika ogólna. Podstawowe prawidłowości*, Oficyna wydawnicza „Impuls”, Kraków 2012, s. 146.

⁷ P. Błajet, *Szkice o wychowaniu agonistycznym*, Wydawnictwo Uczelniane WSG, Bydgoszcz 2008, s. 11.

⁸ S. Wielgus, *Kapłan wobec ofensywy ideologii neomarksizmu i postmodernizmu we współczesnym świecie*, http://www.srk.opoka.org.pl/srk/srk_pliki/dokumenty/bp_wielgus.htm [02.02.2013].

⁹ B. Śliwerski, *Pedagogika ogólna...*, s. 138-139.

¹⁰ W.J. Cynarski, *Recepcja i internalizacja etosu...*, s. 46.

¹¹ W.J. Cynarski, *Stan badań humanistycznej teorii dalekowschodnich sztuk walki* [w:] W.J. Cynarski, K. Obodyński (red.), *Humanistyczna teoria sztuk i sportów walki – koncepcje i problemy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2003, s. 28.

¹² W.J. Cynarski, *Recepcja i internalizacja etosu...*, s. 61.

¹³ S. Mol, *Japońskie sztuki walki. Przewodnik po koryu*

w europejskiej rzeczywistości stoi dziś przed walką o status oddziaływania uniwersalnego, pozwalającego na kształtowanie w społeczeństwie jednostek będących liderami w poszczególnych dziedzinach życia, jednocześnie stając się strażnikami wartości uniwersalnych. Oznacza to, iż poszczególne systemy sztuk walki powinny w sposób zdecydowany propagować drogę powstrzymywania przemocy, poprzez oddziaływania na najmłodszych. Wiąże się to ze ścisłą współpracą placówek wychowawczych, a także innych organizacji pozarządowych wspomagających proces wychowania, w celu ukazania, iż sztuki walki to: „formy psychofizycznej aktywności powiązanej z określoną tradycją walki wręcz lub władania bronią, mającą na celu rozwój osobowy, wiążący metody nauczania i doskonalenia w wymiarze duchowym”¹⁴.

Podobnie jest w przypadku tytułowej sztuki walki judo. Dla osób zajmujących się kulturą i tradycją dalekowschodnich sztuk walki jasnym jest fakt, iż to właśnie studia nad nimi (sztukami walki), pozwoliły Jigoro Kano stworzyć judo traktowane jako system, który z czasem okazał się metodą wychowania fizycznego, intelektualnego, moralnego, społecznego, czyli sposobem na życie dla ludzi różnych kultur i tradycji z całego świata.¹⁵ O osobliwej ciekawości Jigoro Kano, obejmującymi różne sztuki oraz sporty walki, pochodzącymi zarówno ze wschodu, jak i zachodu, pisał w swojej książce Mark Law wskazując, iż dzięki swojej wytrwałości w studiowaniu kolejnych materiałów, Profesor Jigoro Kano zdołał stworzyć Kodokan judo, bazując na najbardziej efektywnych technikach opracowanych przez różne szkoły sztuk i sportów walki, które stały się jego przedmiotem studiów i analiz.¹⁶ Mając tak bogatą wiedzę, Profesor Jigoro Kano dostrzegł, iż by osiągnąć najwyższy cel w judo, niezbędne staje się zastosowanie w treningu takiej metody, która będzie pozwalała stawiać każdego trenującego w realnych warunkach walki. Prowadzić to miało do poszczególnych poziomów uprawiania judo: samoobrony, fizycznej edukacji, efektywnego wykorzystania umysłu i ciała, by w konsekwencji doprowadzić do przekonania jednostki o potrzebie doskonalenia siebie dla wspólnego (społecznego) dobra i korzyści.¹⁷

Niestety współcześnie nie tylko w Polsce judo boryka się ze słabościami i niedoskonałością isto-

ty ludzkiej, która ją wypacza. W literaturze specjalistycznej z zakresu sztuk walki, jednoznacznie mówi się, iż judo sportowe odchodzi od drogi Budo na rzecz siłowego, agresywnego sportu walki.¹⁸ Trudno nie zgodzić się z taką tezą w obliczu coraz częstszych zdarzeń, w których trener po przegranej walce uniesionym głosem kieruje do swojego podopiecznego wulgaryzmy ukazując w ten sposób niezadowolenie po porażce. Wiele do życzenia pozostawiają również postawy zawodników, którzy dążąc do osiągnięcia wyniku sportowego, koncentrują się jedynie na wymiarze fizycznym judo, co przyczynia się do odrzucenia wartości uniwersalnych na rzecz, hedonizmu, konformizmu, a także relatywizmu moralnego. Są to jednak praktyki, które charakteryzują, trenerów jak i również zawodników przedmiotowo wykorzystujących judo do zaspokojenia swoich potrzeb uznania, poczucia siły i władzy.

Jeśli zatem judo ma zostać wykorzystane w edukacji młodego pokolenia do kształtowania społeczeństwa otwartego, to w pierwszej kolejności powinno sięgać do swoich korzeni, czyli filozofii Budo. Ważne staje się również uwzględnienie w wychowaniu młodego pokolenia, podstawowej zasady judo, którą przytacza za Profesorem Jigoro Kano, George Ohsawa. Jest w niej mowa o wykorzystaniu jak najbardziej efektywnie energii fizycznej i duchowej, którą można osiągnąć w każdym podmiocie, po przez kształtowanie w niej: zdrowego stylu życia, sprawiedliwości, poczucia odpowiedzialności za dobro społeczne, odwagi, pracowitości, oraz silnej woli w doskonaleniu się przez całe życie.¹⁹

Jednocześnie, jako sport walki powinno stać na straży olimpizmu – wartości, która w opinii Piotra Błajeta „w swoich założeniach wydaje się przeciwstawiać cywilizacyjnym wypaczeniom sportu i jego dehumanizacji, promując (...) zawarte w tej idei walory edukacyjne i społeczne”²⁰.

Należy w tym miejscu przypomnieć, iż judo stworzone przez Profesora Jigoro Kano, miało odzwierciedlać z jednej strony kultywowanie tradycji Budo z drugiej zaś nowoczesność, otwierającą się na nowe prądy społeczne, polityczne i kulturowe. Nadaje to judo status sztuki walki i sportu walki, za pomocą, którego można kształtować społeczeństwo w duchu fundamentalnych zasad moralnych, wynikających z uniwersalnej triady wartości, i jednocześnie odkrywać w nim to, co jeszcze nie zostało poznane, w imię postępu i rozwoju ludzkości. Pró-

jujutsu, wyd. Diamond Books, Bydgoszcz 2003, s. 1.

¹⁴ W.J. Cynarski, *Recepcja i internalizacja etosu...*, s. 80.

¹⁵ J. Kano, *Mind over muscle...*, s. 76.

¹⁶ M. Law, *The pyjama game, a journey into judo*, Aurum, London 2007, s.31.

¹⁷ D. Monteverde, *Judo. A Samurai Legacy*, Los Angeles, California 2009, s. 44-45.

¹⁸ W.J. Cynarski, *Recepcja i internalizacja etosu...*, s. 49.

¹⁹ G. Ohsawa, *The book of judo*, Chico, California 2011, s. 52-53.

²⁰ P. Błajet, *Od edukacji sportowej do olimpijskiej - studium antropologiczne*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2012, s. 31.

ba traktowania oddzielnie judo, jako sztuki walki i sportu walki, jest zatem sprzeczna z założeniami twórcy Kodokan judo, która z uwagi na jej wartości utylitarne, wychowawcze i sportowe, rozpowszechniła się na całym świecie stając się jednocześnie dyscypliną olimpijską.²¹

Taką tezę wspiera również fakt oparcia judo na trzech fundamentach filozofii, które Profesor Jigoro Kano opisywał, jako: metodę rozwoju fizycznego, pozwalającą na kształtowanie ogólnej sprawności fizycznej, która w efekcie prowadziła do poprawy stanu zdrowia ćwiczących; jako sztukę walki, w której w sposób uczciwy, każdy z zawodników mógł podjąć rywalizację w celu sprawdzenia swoich zdolności w zakresie poznanej techniki; oraz jako formę rozwoju etycznego i moralnego, obejmującą m.in. takie cechy osobowości jak: inteligencja, umiarkowanie, prawość, uczciwość, cierpliwość, uprzejmość, skromność, rzetelność, odwaga, a także życzliwość dla innych, jako te, które powinny charakteryzować każdego z uczniów szkoły judo.²² Opisane trzy fundamenty filozofii jednoznacznie ukazują judo, jako sztukę walki, w której uczniowie koncentrują się na walce, przyjmującą formę kooperacji pozytywnej, w której obie rywalizujące strony osiągają korzyści. W tym miejscu należy również podkreślić, iż idea walki między dwoma podmiotami, jako symbol staje się głębszą ideą filozofii judo w życiu każdego, kto świadomie podejmuje się podążać „Łagodną drogą” w swoim życiu. John Stevens w swojej publikacji poświęconej Profesorowi Jigoro Kano wskazuje, iż jedną z podstawowych nauk Profesora, było przekonanie, iż cokolwiek następuje, jakkolwiek trudna sytuacja życiowa nas dotyka, to nie można pozwolić jej na to, by nas zwyciężyła. Ważne by w takich sytuacjach, potrafić odwoływać się do zasad judo, by te ułatwiły nam przezwyciężenie kryzysu, i jednocześnie sprawiły, aby stał się on swoistego rodzaju okazją do doskonalenia samego siebie.²³

Oznacza to, iż w judo walka dwojga partnerów powinna odgrywać jedną z najważniejszych i jednocześnie najatrakcyjniejszych form treningu, szczególnie dla młodych ludzi. To właśnie idea kooperacji pozytywnej wpisana w założenia koncepcji wychowania agonistycznego, nie tylko odnosi się do odkrywania swoich słabości na tle rywała, ale jednocześnie pokazuje, iż w walce każdy traktuje swojego przeciwnika nie, jako wroga, lecz jako

otwartego i pełnego inicjatywy członka społeczeństwa, wnoszącego potencjał wartości, rezygnując z dumy czy arogancji.²⁴

Rozwijając myśl na temat wartości edukacyjnej judo warto dodać, iż w myśl opracowanej przez siebie filozofii, Profesor Jigoro Kano ukształtował pięć pryncypiów judo, które określały postawy, jakie adept tej sztuki walki miał przyjmować, nie tylko w murach dojo, ale również poza nimi, przyczyniając się do samorozwoju, jak i również do realizowania celów wynikających z oczekiwań społecznych. Owe postawy zostały przedstawione przez Profesora Jigoro Kano, jako hasła z których wynika, iż każdy podmiot reprezentujący judo powinien.: „Uważnie obserwować siebie, innych i otoczenie; przejmować inicjatywę w realizowanych działaniach; rozważyć wszelkie aspekty problemu, przed podjęciem decyzji; wiedzieć kiedy skończyć; zachować równowagę pomiędzy skrajnymi zachowaniami (uniesieniami i kryzysem, przeprocowaniem i lenistwem, ryzykanctwem i tchórzostwem)”²⁵.

Mając na uwadze zbiór powyższych teorii dotyczących sztuki walki judo, warto podjąć próbę usytuowania jej na tle dotychczasowego dorobku pedagogiki, jako propozycji oddziaływania na młode pokolenie, które ma szansę spełnić oczekiwania współczesnego społeczeństwa. Odwołując się, zatem do definicji edukacji rozumianej, jako „ogół oddziaływań służących formowaniu się (zmienianiu, rozwijaniu) zdolności życiowych człowieka”²⁶, przy czym zdolności człowieka należy tu rozumieć, jako zbiór wielu obszarów jego funkcjonowania: intelektualnego, emocjonalnego, interpersonalnego, motywacyjnego, fizycznego²⁷, dostrzec można to, jak w swej istocie judo jest ściśle związane z pojmowaniem edukacji we współczesnej szkole. To z kolei pozwala na postawienie tezy, iż współczesna szkoła, szczególnie szkoła podstawowa, jeśli ma możliwość: zorganizowania warunków związanych z infrastrukturą, a także, jeśli w jej środowisku znajdują się instruktorzy, trenerzy judo, to powinna podjąć starania wdrożenia do programów wszystkich klas sztukę walki judo, jako podstawową formę szeroko rozumianego wychowania dzieci.

Wiąże się to również z ideą szkoły typu ekstrawertycznego, czyli szkołą postmodernistyczną, o której Bogusław Śliwerski pisze jako o szkole, w której dostrzegalna jest aktywna działalność edu-

²⁴ Tamże, s. 46.

²⁵ Tamże, s. 47.

²⁶ K. Rubacha, *Edukacja jako przedmiot pedagogiki i jej subdyscyplin* [w:] Z. Kwieciński, B. Śliwerski [red.], *Pedagogika ogólna – podręcznik akademicki*, Wyd. PWN, Warszawa 2009, s. 25.

²⁷ Tamże.

²¹ R. Ruszniak, R. Zieniawa, *Judo. Pomost pomiędzy tradycją i współczesnością*, Wyd. „AWFiS” im. Jędrzeja Śniadeckiego, Gdańsk 2006, s. 17, 36.

²² Tamże, s. 46.

²³ J. Stevens, *The way of judo. A portrait of Jigoro Kano & His Students, Shambhala*, Boston & London 2013, s. 191.

kacyjna dyrektora, gotowość do podejmowania odpowiedzialnego ryzyka, innowacji; otwartość na różne inicjatywy otoczenia i środowiska ludzi chętnych i gotowych do współpracy.²⁸ Warto również w tym miejscu przytoczyć tezę, w której Bogusław Śliwowski wskazuje, iż „przyjęcie perspektywy postmodernistycznej w reformowaniu oświaty oznacza otwarcie się władzy i społeczeństwa na artykulację indywidualnych i grupowych stanowisk podmiotowych, które miałyby prawo do kreowania czy kultywowania różnic, jako istotnych elementów środowiska edukacyjnego, a tym samym do tworzenia odrębnych pedagogii adresowanych do poszczególnych obszarów społecznego różnicowania”²⁹.

Podobny pogląd na sprawę nowoczesnej szkoły przedstawia Mirosław Szymański, który zauważa, iż dzięki dużej autonomii, szkoła może aktywnie uczestniczyć w kształtowaniu drogi życiowej młodych ludzi, ukazując im cele, wartości i postawy pożądane społecznie, przygotowując ich tym samym do różnych ról społecznych i zawodowych. Zaznacza przy tym, iż efektywność takiego oddziaływania szkoły zależna jest od umiejętności wykorzystania funkcji socjalizacyjnej, która powinna prezentować dzieciom i młodzieży wzory i modele życia, dostarczać im ofertę wychowawczą, która będzie nowoczesna i atrakcyjna dla samych uczniów, ale również pozwoli im na dążenie do samorozwoju w interesujących ich dziedzinach życia.³⁰ To, co jest jednak najważniejsze w kontekście budowania społeczeństwa otwartego, to przekonanie Mirosława Szymańskiego, iż „oferta ta musi uwzględniać realia gwałtownej zmiany, która ma miejsce we współczesnym świecie, oraz efekty procesów globalizacyjnych i integracji europejskiej, skutki coraz szybszego postępu naukowo – technicznego, a w naszych polskich warunkach również realia konsekwencji transformacji ustrojowej”³¹.

Jeśli zatem przyjmujemy, iż kierunkiem rozwoju polskiej oświaty staje się wizja szkoły typu ekstrawertycznego, to rozwiązuje to problem związany z kwestią organizacyjną realizacji programu wychowania w oparciu o sztukę walki judo w szkołach podstawowych. Pozostaje do rozstrzygnięcia kwestia skonstruowania specjalnego programu opartego na założeniach sztuki walki judo,

uwzględniającego potrzeby i oczekiwania całego grona pedagogicznego, a także specyfikę funkcjonowania szkoły podstawowej, ze szczególnym uwzględnieniem podziału na edukację wczesnoszkolną oraz klasy IV - VI.

Metody

W celu zbadania opinii uczniów opolskich szkół podstawowych na temat korzyści, jakie dają im uprawianie judo przeprowadzono badania sondażowe z wykorzystaniem autorskiego kwestionariusza wywiadu składającego się z 14 pytań.

Problemem głównym przeprowadzonych badań określono pytanie: Jaka wartość edukacyjną, stanowi dla uczniów opolskich szkół podstawowych fakt uprawiania sztuki walki judo?

Odnosząc się do problemu głównego w przeprowadzanych badaniach określono następujące problemy szczegółowe:

I. Która część treningu jest najbardziej atrakcyjna dla uczniów opolskich szkół podstawowych?

II. W jaki sposób uczniowie opolskich szkół podstawowych postrzegają walkę z drugim podmiotem?

III. Jakimi motywami kierowali się uczniowie opolskich szkół podstawowych przy wyborze judo jako aktywności pozalekcyjnej?

IV. Jaka jest opinia uczniów opolskich szkół podstawowych na temat możliwości uprawiania judo przez dzieci na poziomie szkoły podstawowej?

Badania przeprowadzono wśród 40 zawodników trenujących minimum jeden rok judo i jednocześnie uczniów szkół podstawowych w Opolu. Respondenci reprezentowali dwa opolskie kluby tj. Klub Judo AZS Opole, oraz Uczniowski Klub Sportowy Okay Opole, oraz 7 opolskich szkół podstawowych. W badaniach brało udział 34 chłopców i 6 dziewczynek, w przedziale wiekowym od 9 do 12 lat. Najliczniejszą grupę stanowili uczniowie klasy IV - 14 respondentów, ponadto w badaniach wzięło udział: 12 uczniów klasy III, 6 uczniów klasy V, oraz 8 uczniów klasy VI. Wśród badanych najczęściej wskazywano staż treningowy w przedziale 3-4 lata (19 respondentów), a także 5-6 lat (11 respondentów), oraz 1-2 lata (10 respondentów).

Wyniki

W jednym z pytań, poproszono młodych adeptów judo o udzielenie odpowiedzi na pytanie: *Która część treningu judo jest dla Ciebie najbardziej atrakcyjna?*

²⁸ B. Śliwowski, *Jak zmieniać szkołę? Studia z polityki oświatowej i pedagogiki porównawczej*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2008, s. 49.

²⁹ Tamże.

³⁰ M.J. Szymański, *Funkcje edukacji szkolnej w zmieniającym się społeczeństwie* [w:] B. Muchacka, M.J. Szymański, *Szkoła w świecie współczesnym*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2008, s. 16.

³¹ Tamże.

Wśród wypowiedzi najczęściej zawodnicy/uczniowie szkół podstawowych wskazywali, iż najbardziej atrakcyjną częścią treningu jest dla nich walka (57,5%). Należy również zaznaczyć, iż udzielając odpowiedzi na kolejne pytanie: *Czy w trakcie walki odczuwają wrogość do swojego rywala?* Wszyscy respondenci, przecząco odpowiedzieli na tak postawione pytanie. Uzupełniając wypowiedź, adepci judo zapytani o to, co czują do swojego rywala w trakcie walki odpowiadali m.in.: *jestem dla niego delikatny, by go nie zrazić, darzę go szacunkiem; nie lekceważę go, staram się wygrać, ale uczciwie; czuję sportową złość, taką pozytywną, nie ma w niej wrogości; zachowuję się normalnie, z szacunkiem; jest to uczucie przyjemne, takie jak w trakcie zabawy, w której nie robię krzywdy przeciwnikowi; czuję chęć osiągnięcia zwycięstwa, sprawdzając na rywalu swoje umiejętności techniczne; czuję szacunek, który okazuję zwycięstwu; traktuję rywala z szacunkiem, bo dzięki niemu mogę podjąć walkę, i sprawdzić swoje umiejętności.*

Tak konstruowane odpowiedzi, dają przekonanie, iż fizyczna forma rywalizacji, pozwala kształcić w młodych ludziach, nie tylko wolę walki, ale również przekonanie, iż można zwyciężać, nawet wtedy, gdy odnosi się porażkę. W świetle takich odpowiedzi, można postawić tezę, iż oddziaływanie wychowawcze judo, wpisuje się już nie tylko w ideę koncepcji pedagogiki holistycznej, ale również odwołując się do założeń koncepcji wychowania agnostycznego, pozwala na odnalezienie się podmiotu we współczesnym świecie, gdzie podejmowanie walki (o charakterze kooperacji pozytywnej) staje się umiejętnością warunkującą osiągnięcie sukcesu w różnych obszarach praktyki ludzkiej.

Ważną kwestią prowadzonych badań stała się możliwość poznania opinii uczniów opolskich szkół podstawowych, trenujących przynajmniej od roku sztukę walki judo, na temat motywów i okoliczności rozpoczęcia treningów judo.

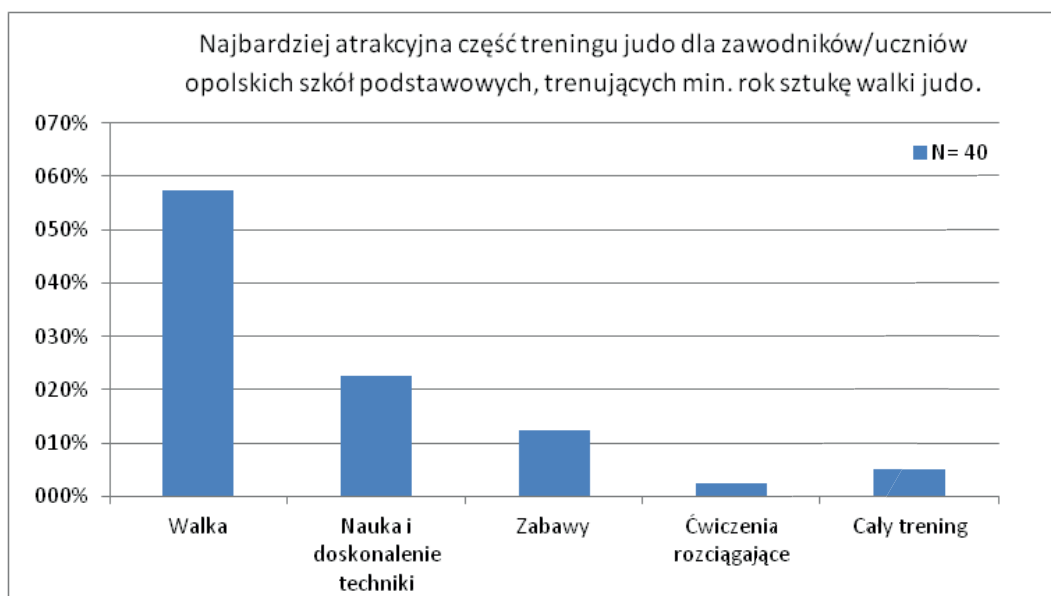
Jak wynika z powyższego wykresu pośród 40 uczniów/zawodników judo, reprezentujących opolskie szkoły podstawowe, zdecydowana większość, jako główny motyw podjęcia się treningów judo, wskazała namowę swoich rodziców. Jest to wyraźny sygnał wskazujący, iż dominującą rolę w przekonaniu dzieci o słuszności rozpoczęcia trenowania sztuki walki judo, odgrywają ich rodzice. Należałoby zatem postawić tezę, iż wraz z propozycją skierowaną do kadry pedagogicznej szkoły, należy w zdecydowany sposób uświadamiać również rodziców o walorach i korzyściach, jakie niesie za sobą trenowanie sztuk walki, w tym szczególnie sztukę walki judo. Ukazanie judo nie przez pryzmat relacji telewizyjnej, która jeśli już się ukazuje to pozostawia wiele do życzenia, ale zaangażowanie się w dialog z rodzicami, trenerów i instruktorów

merytorycznie przygotowanych w celu ukazania wartości sztuki walki judo, jak i również walorów pedagogicznych tej aktywności, pozwoli na podjęcie się przez rodziców starań w popularyzowaniu sztuk walki wśród ich pociech. Jest to szczególnie ważne na etapie szkoły podstawowej, w której dzieci nie mają jeszcze sprecyzowanych zainteresowań i upodobań. Warto zaznaczyć, iż na pierwszym etapie kształcenia, judo jest tą dyscypliną, która w świetle teorii sportów walki jest najbardziej pożądana.³² Jeśli zatem wszystkie podmioty, odpowiedzialne za edukację młodego człowieka, uświadomią sobie w istocie nieocenioną wartość wychowawczą sztuki walki judo, to powinna stać się ona oczywistością, podobną do tej, która mówi o obowiązku szkolnym dzieci, jak i również przekonania, iż w jej trakcie dla dobra dziecka obowiązkiem jest poznanie takich obszarów nauki jak matematyka, czy język ojczysty.

W badaniu istotną kwestią stało się również poznanie opinii młodych adeptów judo na temat możliwości wprowadzenia treningów sztuki walki judo do programu zajęć szkolnych i ich ewentualnego pozytywnego lub negatywnego oddziaływania na przygotowywanie się i samą pracę w szkole. Odpowiadając na pytanie: *Czy w twojej ocenie zajęcia judo mogłyby odbywać się w ramach zajęć dodatkowych w godzinach poprzedzających bądź zamykających dzienny blok lekcji szkolnych?* Z pośród 40 uczniów/zawodników wszyscy odpowiedzieli jednogłośnie, że: *tak*, dodając, iż takie zajęcia mogłyby się odbywać, i nie wpływałyby to negatywnie na ich przygotowanie do zajęć szkolnych. Cenną informacją, wynikającą z udzielanych odpowiedzi uczniów/zawodników opolskich szkół podstawowych było odniesienie się do pytania, w którym zapytano ich o to: *Czy uważasz, że każdy uczeń szkoły podstawowej mógłby trenować judo, dla własnego zdrowia i aktywnego wypoczynku?*

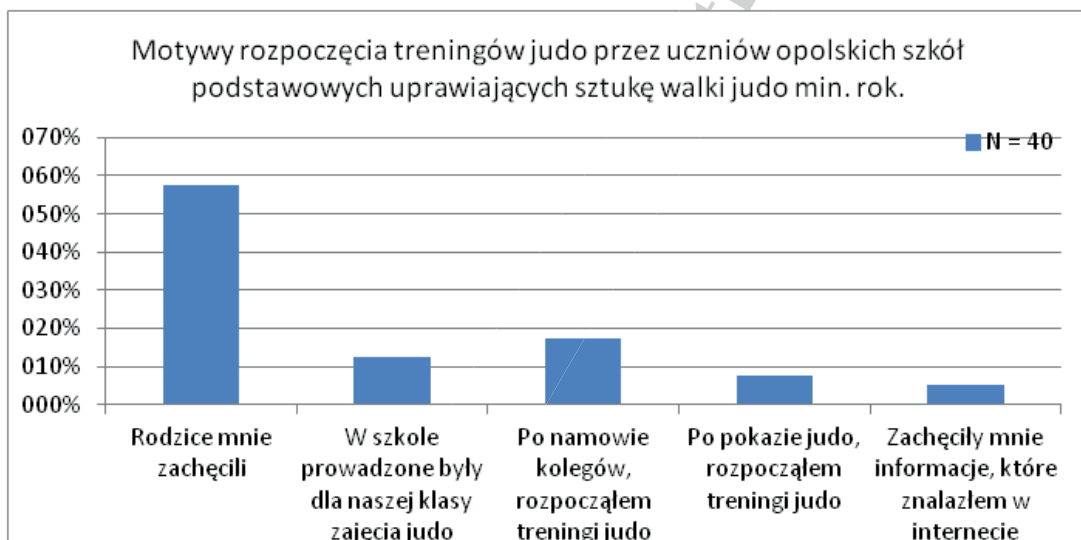
Wskazania powyższego wykresu pokazują, iż w przekonaniu zdecydowanej większości (92,5%) przebadanych uczniów/zawodników opolskich szkół podstawowych, sztuka walki judo jest formą aktywności dostępną dla wszystkich dzieci na tym etapie kształcenia. Swoje wskazania pozytywne, dzieci argumentowały między innymi takimi wypowiedziami, jak.: *Judo jest dla każdego bez ograniczeń, wystarczy trochę chęci; gdyby wszyscy trenowali judo to dobrze by się czuli; judo pozwala na naukę nawet wtedy, gdy ktoś nie wierzy w swoje siły; judo daje dużo frajdy, nawet wtedy, gdy nie jest się wybitnym zawodnikiem; nawet, jeśli ktoś jest mały, to może się podszkolić i wtedy pokonać większego; pozwala ona na poprawę u każdego sprawności fizycznej.* W przypadku wskazań negatywnych (5%), dwójka

³² R.M. Kalina, *Teoria sportów walki*, Biblioteka Trenera, Warszawa 2000, s. 99.

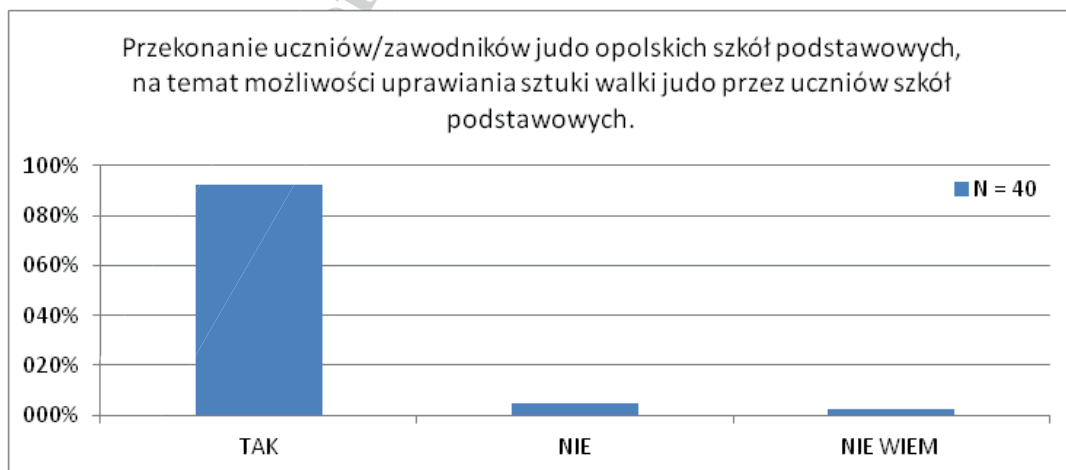
Ryc. 1.

Źródło: opracowanie własne – sierpień 2012.

Ryc. 2.

Źródło: opracowanie własne – sierpień 2012.

Ryc. 3.

Źródło: opracowanie własne – sierpień 2012.

dzieci udzieliła odpowiedzi, iż.: *Nie wszyscy mogą trenować judo, ponieważ niektórzy są tak leniwi, tzn. nie umieją dyscypliny nawet jak by się ich uczyło; nie, ponieważ np. dzieci upośledzone nie zrozumiałyby tego.*

Wnioski

Powyższe wypowiedzi dają przekonanie, iż wdrożenie i przyjęcie się założeń sztuki walki judo, wśród uczniów szkoły podstawowej jest bardzo duże. Staje się zatem również wysoce prawdopodobne, iż wdrożenie do programów szkół podstawowych, sztuki walki judo, może przyczynić się do efektywnego wychowywania młodych ludzi, przejawiającego się ich poczuciem odpowiedzialności za społeczeństwo, jak i również jego humanizację. Cennym z punktu widzenia młodego człowieka jest również to, iż sztuka walki judo na tym etapie kształcenia pozwala na osiąganie sukcesów w różnych dziedzinach życia, dzięki czemu może on stosować filozofię walki judo, zarówno do działań podejmowanych w szkole, jak i również w trakcie rozwiązywania różnych problemów dnia codziennego. Przyczynia się to bezpośrednio do wychowywania liderów, którzy stają się strażnikami tak bardzo potrzebnych we współczesnym świecie wartości prawdy i dobra. Ważne również jest to, iż wartości wynikające z uprawiania sztuki walki judo, postrzegać można nie tylko w kontekście uzyskiwania własnych korzyści i poczucia samorealizacji życiowej, ale przede wszystkim w poczuciu odpowiedzialności za to, co może czekać przyszłe pokolenia. Wyjaśnia to również Brian N. Watson, wskazując, iż zasada „*jita kyoei*” odnosi się do potrzeby kształtowania poczucia odpowiedzialności społecznej każdego podmiotu. Dokładnie, by korzyści wynikające z uprawiania judo przez daną osobę, mogły stać się dobrem całego społeczeństwa, poprzez jego postawy i zaangażowanie w sprawy wspólnoty, która go otacza.³³

Dokonując odpowiedzi na postawiony główny problem badawczy, należy wskazać wysoką wartość edukacyjną, jaką niesie ze sobą praktykowanie sztuki walki judo przez dzieci na poziomie szkoły podstawowej w Opolu. Uzasadnieniem tej tezy staje się fakt, iż pomimo motywu podjęcia się trenowania judo na prośbę rodziców (57%), większość respondentów dostrzegła pozytywne walory walki, jako najbardziej atrakcyjnej części treningu (57%), pozwalającej na sprawdzenie swoich umiejętności przy jednoczesnym zachowaniu szacunku i pozytywnych uczuć wobec swojego rywala. Potwierdza to rów-

nocześnie założenia filozofii judo, w której walka odgrywa istotną rolę w kształtowaniu całokształtu osobowości człowieka. Ważnym argumentem staje się również przekonanie młodych adeptów judo o uniwersalności sztuki walki judo (92,5%), dającej korzyści większości dzieci podejmujących się uprawiania judo, zarówno w aspekcie fizycznym jak i również psychicznym.

Otrzymane odpowiedzi w przeprowadzanych badaniach pokazują, duży potencjał uprawiania sztuki walki judo, który może zostać zintensyfikowany, poprzez odpowiednie badania eksperymentalne uwzględniające z jednej strony tradycyjną formę sztuki walki judo jak i również uwarunkowania kulturowe i oświatowe w polskiej szkole.

Dążąc do podsumowania w tym miejscu warto odwołać się do przekonań samego twórcy judo Profesora Jigoro Kano, który podkreślał, iż najistotniejsze nie jest to jak silnym jesteś człowiekiem; najważniejsze nie jest również to, jaką posiadasz wiedzę; nie ważne jest również to, jakie wyniki sportowe osiągasz; jeśli umierając nie pozostawiasz po sobie niczego kolejnym pokoleniom. Droga judo prowadzi do doskonałości człowieka w wymiarze umysłu, ducha i ciała jednak, jeśli pozostawimy ją jedynie dla siebie, nie dając nic społeczeństwu, to nasza doskonałość będzie warta tyle, co skarb w przysłowiu: „Unused treasure is a wasted treasure”³⁴.

Bibliografia

1. Błajet P. (2008), *Szkice o wychowaniu agonistycznym*, Wydawnictwo Uczelniane WSG, Bydgoszcz.
2. Błajet P. (2012), *Od edukacji sportowej do olimpijskiej – studium antropologiczne*, Oficyna Wydawnicza “Impuls”, Kraków.
3. Cynarski W.J. (2006), *Recepcja i internalizacja etosu dalekowschodnich sztuk walki przez osoby ćwiczące*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów.
4. Cynarski W.J., Obodyński K. (2003) [red.], *Humanistyczna teoria sztuk i sportów walki – koncepcje i problemy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów.
5. Kalina R.M. (2000), *Teoria sportów walki*, Biblioteka Trenera, Warszawa.
6. Kano J. (2005), *Mind Over Muscle – Writings from the Founder of Judo*, tłum. Nancy H. Ross, Kodansha and Continental, Tokio.
7. Kwieciński Z., Śliwerski B. (2009) [red.], *Pedagogika ogólna – podręcznik akademicki*, PWN, Warszawa.
8. Law M. (2007), *The Pyjama Game. A Journey into Judo*, Aurum, London.

³³ B.N. Watson, *Judo Memoirs of Jigoro Kano*, Trafford publishing 2009, s. 107.

³⁴ J. Kano, *Mind over muscle – writings from the founder of judo*, tłum. Nancy H. Ross, Kodansha and Continental, Tokio 2005, s. 95.

9. Mol S. (2003), *Japońskie sztuki walki. Przewodnik po koryu jujutsu*, Diamond Books, Bydgoszcz.
10. Monteverde D. (2009), *Judo. A Samurai Legacy*, Los Angeles, California.
11. Muchacka B., Szymański M.J. (2008), *Szkoła w świecie współczesnym*, Oficyna Wydawnicza "Impuls", Kraków.
12. Ohsawa G. (2011), *The Book of Judo*, Chico, California.
13. Ruszniak R., Zieniawa R. (2006), *Judo. Pomost pomiędzy tradycją i współczesnością*, wyd. AWF i S im. Jędrzeja Śniadeckiego, Gdańsk.
14. Stevens J. (2013), *The Way of Judo. A Portrait of Jigoro Kano & His Students*, Shambhala, Boston & London.
15. Śliwerski B. (2008), *Jak zmieniać szkołę? Studia z polityki oświatowej i pedagogiki porównawczej*, Oficyna Wydawnicza "Impuls", Kraków.
16. Śliwerski B. (2009), *Współczesna myśl pedagogiczna. Znaczenia, klasyfikacje, badania*, Oficyna Wydawnicza "Impuls", Kraków.
17. Śliwerski B. (2012), *Pedagogika ogólna. Podstawowe prawidłowości*, Oficyna Wydawnicza "Impuls", Kraków.
18. Watson B.N. (2009), *Judo Memoirs of Jigoro Kano*, Trafford Publishing, Canada.
19. Wielgus S. (2004), *Kapłan wobec ofensywy ideologii neomarksizmu i postmodernizmu we współczesnym świecie*, http://www.srk.opoka.org.pl/srk/srk_pliki/dokumenty/bp_wielgus.htm [02.02.2013].